

Úvod

C3210 Strukturní bioinformatika

Podzim 2022

Mgr. Josef Houser, Ph.D.

Přednášející

prof. RNDr. Michaela Wimmerová, Ph.D.

Mgr. Josef Houser, Ph.D.

MVDr. Eva Paulenová, Ph.D.

Mgr. Lenka Malinovská, Ph.D.

Mgr. Filip Melicher

Sylabus

1. Úvod, definice pojmu, náplň předmětu, vztah strukturní bioinformatiky k ostatním vědním disciplínám
2. Struktura proteinů, struktura nukleových kyselin, strukturní motivy
3. Membránové proteiny, signální sekvence, transmembránové oblasti, topologie
4. Struktura sacharidů, oligo- a polysacharidy, zápis sekvence sacharidů, 3D struktura, struktura lipidů
5. Experimentální metody pro určení struktury, difrakční metody, NMR, elektronová mikroskopie
6. Strukturní data, surová data, zpracovaná data, formáty uložení, PDB, CIF, strukturní databáze
7. Validace strukturních dat, kvalita dat, R-faktor, B-faktor, Ramachandranův diagram
8. Predikce struktury proteinů, *ab initio* modelování, homologní modelování, threading
9. Interakce proteinů s malými molekulami, molekulární dokování
10. Interakce proteinů s makromolekulami, interaktom
11. Proteinové inženýrství, design mutací, stabilita proteinů
12. Návrh léčiv, *in silico* screening

Výuka a ukončení

Přednášky ve fyzické podobě – 1 hodina týdně

V případě omezení možný přechod na online

Ukončení:

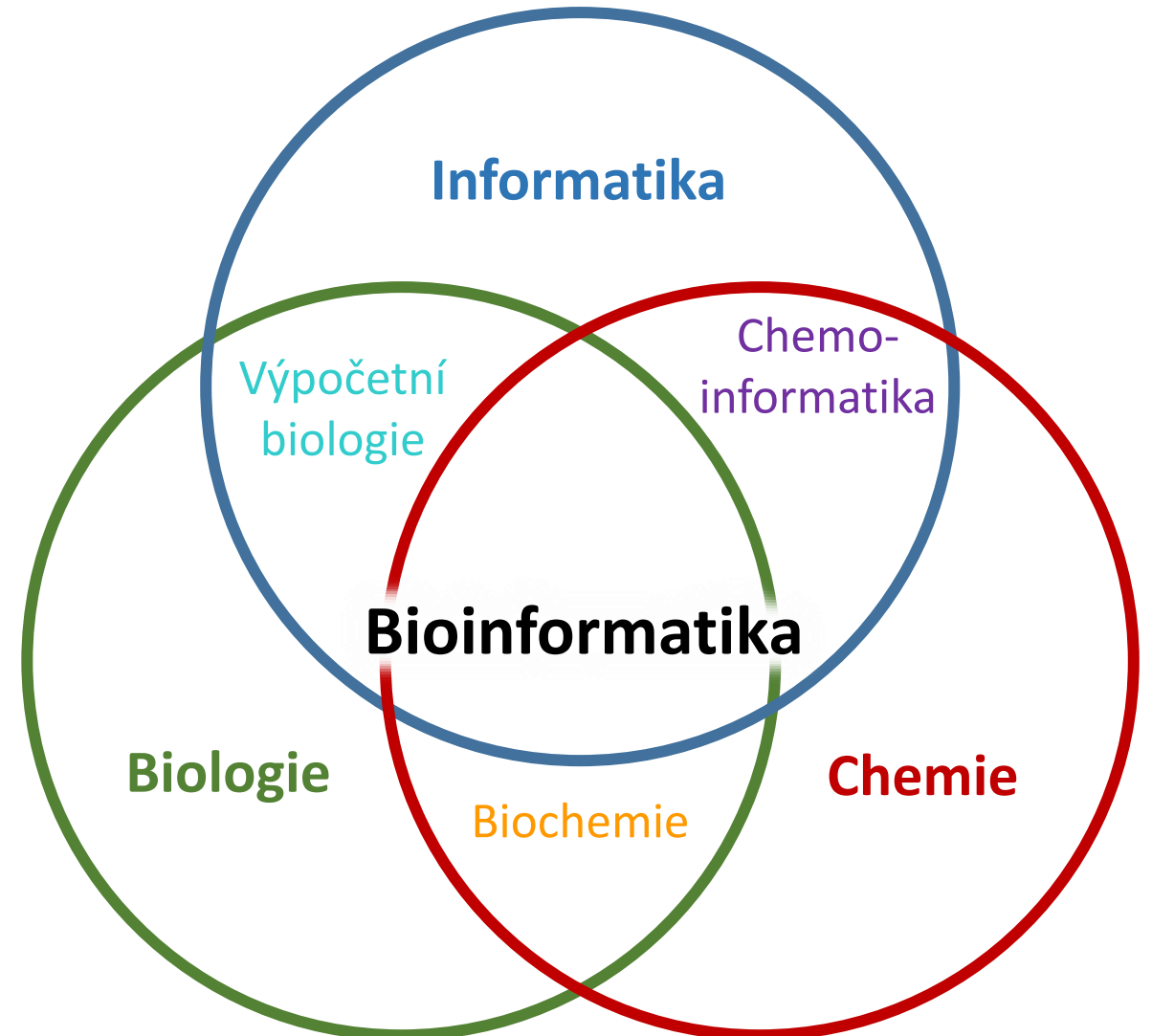
Zkouška – písemný test, případná ústní oprava

Bioinformatika

Bioinformatika je vědní disciplína, která se zabývá metodami pro shromažďování, analýzu a vizualizaci rozsáhlých souborů biologických dat, zejména dat molekulárně-biologických.

Wikipedie

Interdisciplinární věda kombinující **data** (informatiku) a **vědy o živé přírodě** (biologii a chemii)

Bioinformatické kurzy

1. ročník

C2131 Úvod do
bioinformatiky
(jaro)

C2132 Úvod do
bioinformatiky - seminář
(jaro)

2. ročník

C3210 Strukturní
bioinformatika
(podzim)

C2135 Bioinformatika
v praxi
(jaro)

C3211 Aplikovaná
bioinformatika
(jaro)

3. ročník

C2145 Strukturní
bioinformatika v praxi
(podzim)

Mgr. studium

C2138 Pokročilá
bioinformatika
(jaro)

C2139 Pokročilá
bioinformatika - seminář
(jaro)

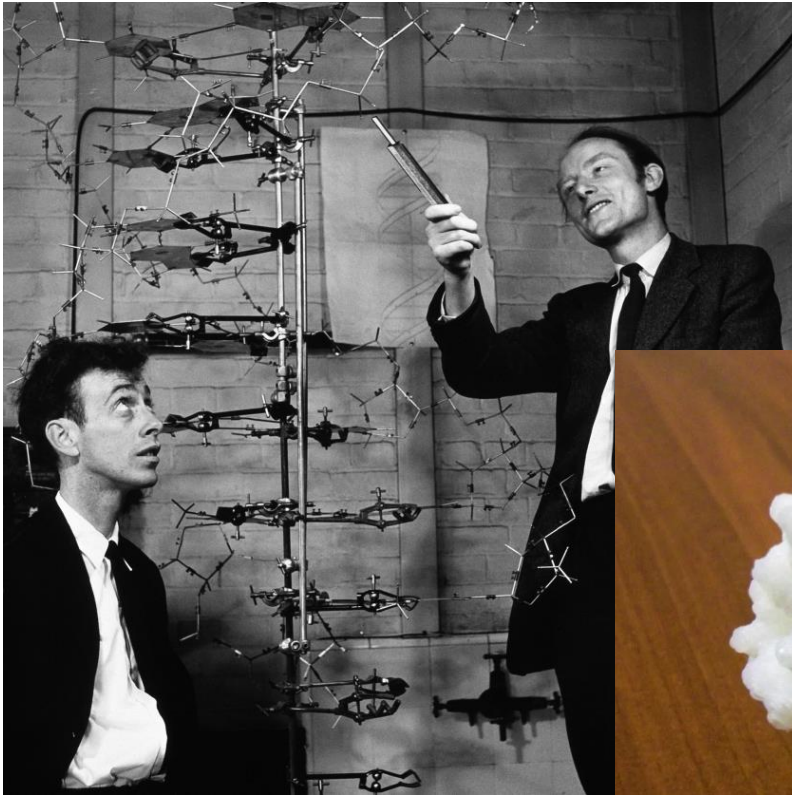
Strukturní bioinformatika

Oblast bioinformatiky zaměřená na strukturu biologických molekul

- **Určení struktury** – zpracování experimentálních dat
- **Analýza** – strukturní popis
- **Porovnání** – podobnost struktur, klasifikace
- **Predikce** – bez použití experimentu
- **Aplikace** – využití poznatků v praxi

Význam strukturní bioinformatiky

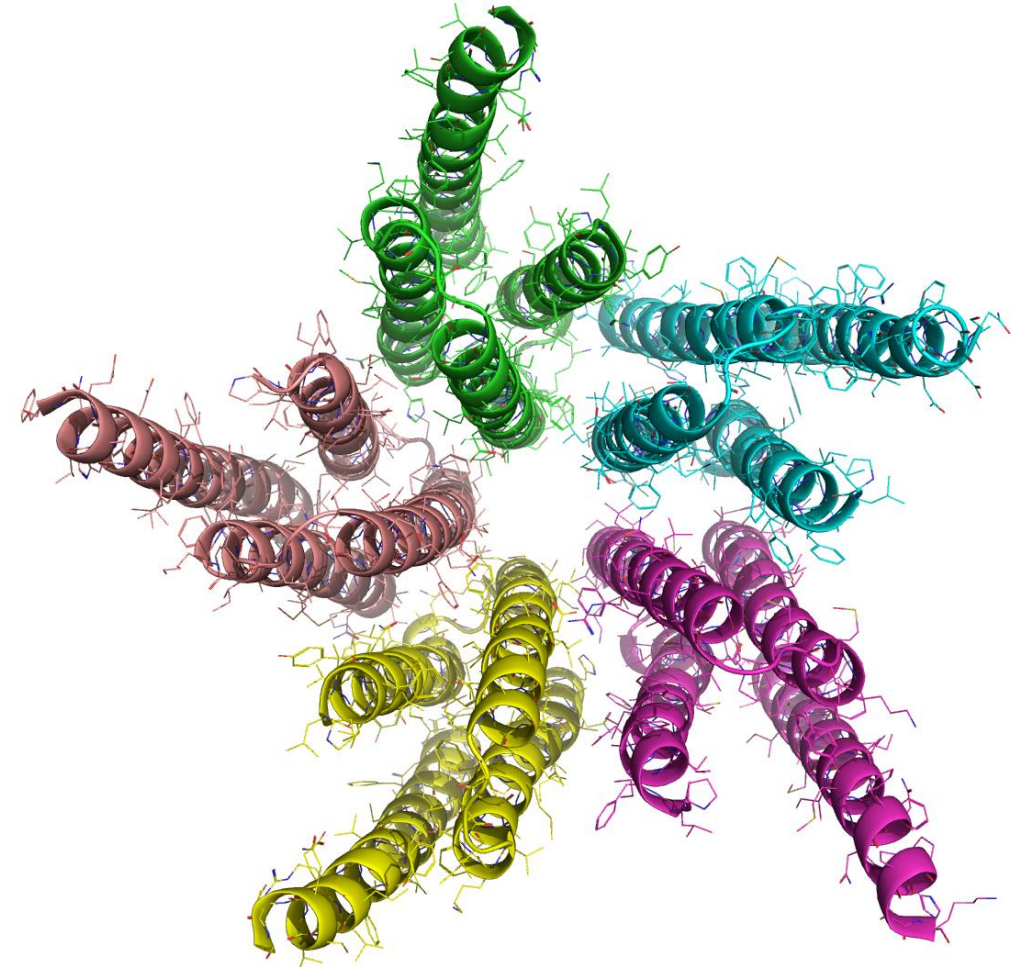
Popis světa řečí čísel

Watson & Crick DNA
(<https://www.sciencehistory.org/>)

Hemoglobin (<https://www.instructables.com/>)

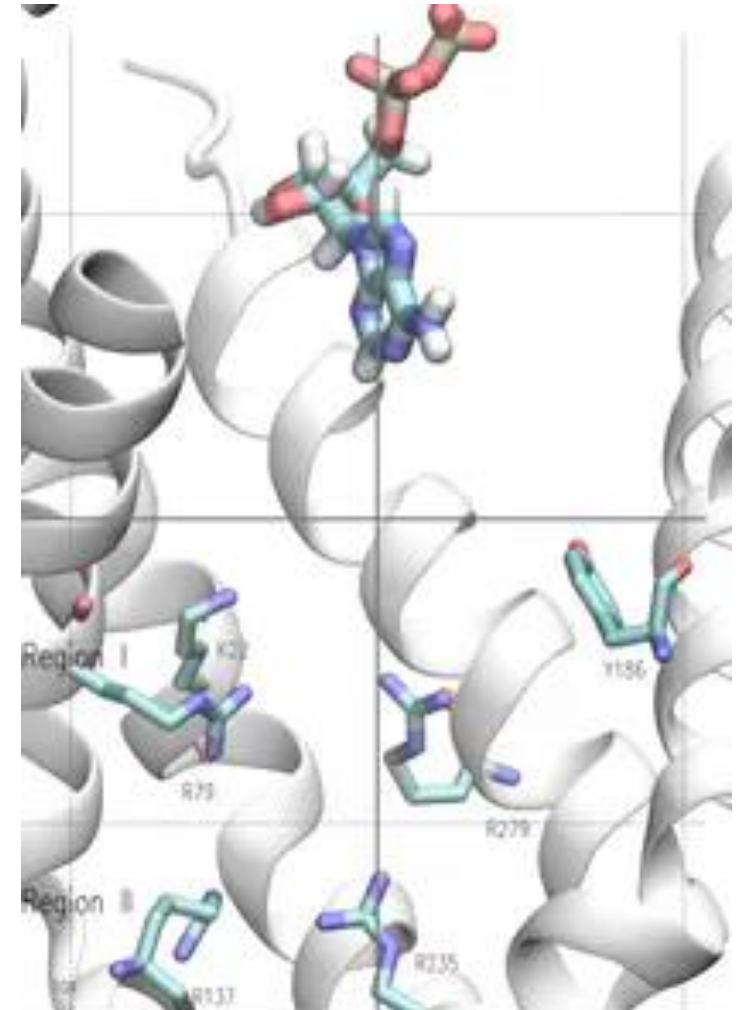
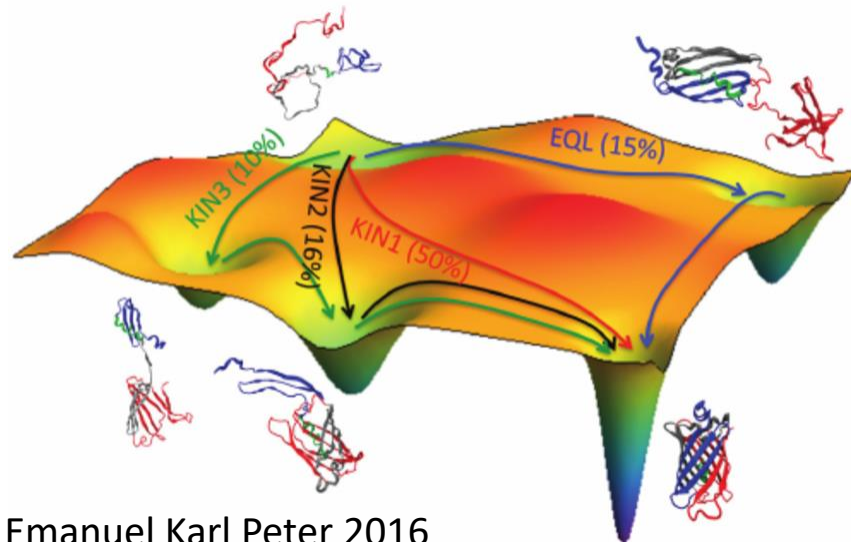

Acetylcholin receptor (PDB 1oed)

Význam strukturní bioinformatiky

Odhalení vztahů mezi molekulami

- Vazba ligandu
- Tvorba vyšších struktur (folding)
- Interakce makromolekul
- Enzymové reakce

Význam strukturní bioinformatiky

Redukce nákladů na experimenty

	Experiment	Výpočet
Čas	Dny – roky	Sekundy – týdny
Spotřební materiál	1 000 – 100 000 Kč	0 – 1000 Kč (energie)
Přístrojové vybavení	100 000 – 10 000 000 000 Kč	10 000 – 10 000 000 Kč
Lidská práce	Střední až náročná	Malá až střední

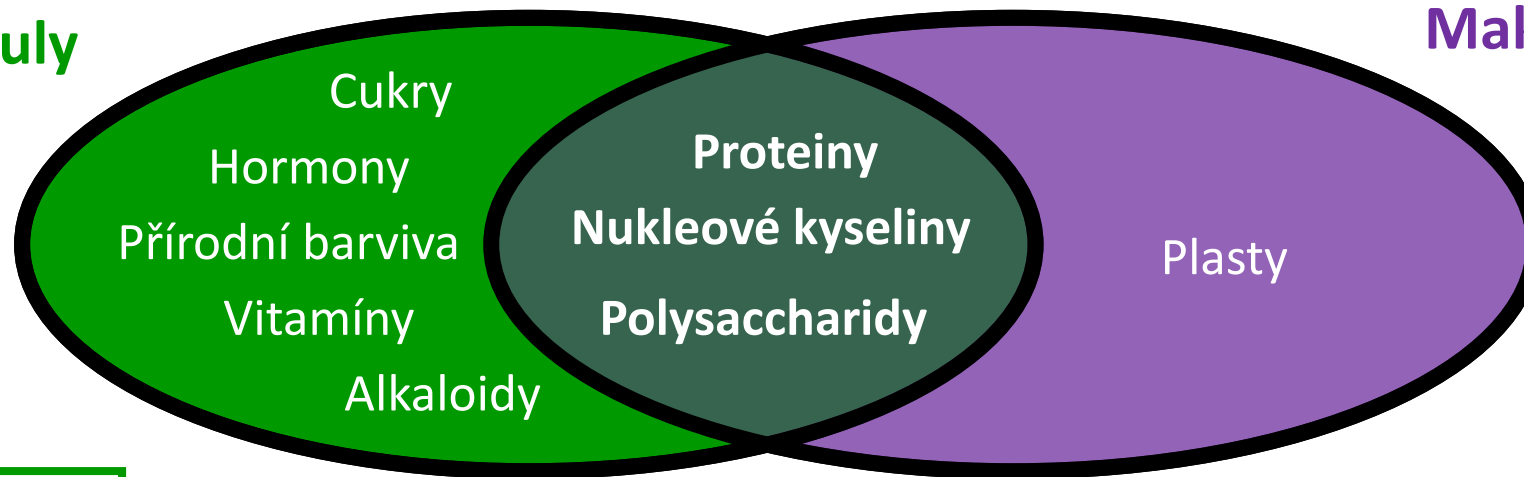
Pozn.: Hodnoty jsou velmi přibližné

Biomakromolekuly

Molekuly:

- Základní stavební jednotky hmoty.
- Tvořeny atomy, které navzájem spojují kovalentní vazby.

Biomolekuly

Makromolekuly

Plasty

Biomolekuly jsou přirozenou součástí živých organismů

Biomakromolekuly

Velké molekuly tvořené tisíci až miliony atomů

Struktura molekuly

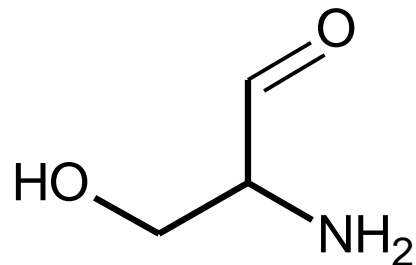
Identita

Konektivita

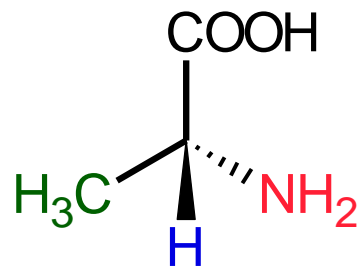
Stereoizomerie

Konformace

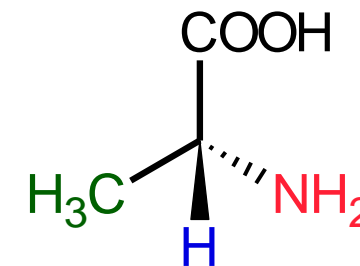
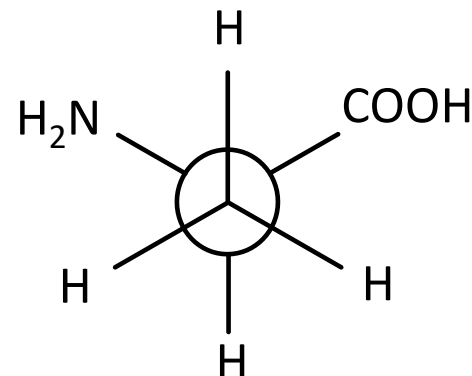
Náboj

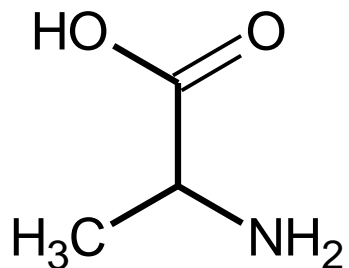
2-amino-3-hydroxypropanal

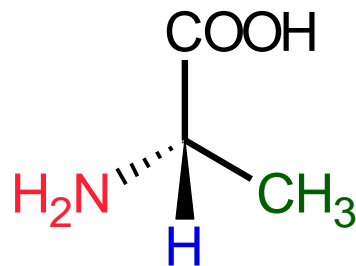
D-alanin

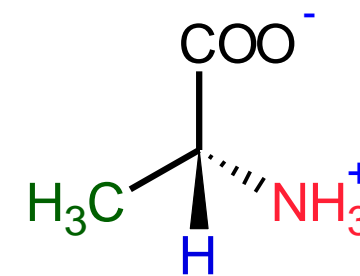
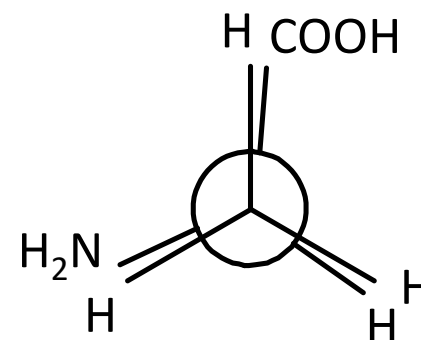
C₃H₇O₂N

2-aminopropanová kys.
(alanin)

L-alanin

Struktura molekuly

Jednoduchá molekula

- unikátní uspořádání atomů a vazeb mezi nimi

Složená molekula – „polymer“

- unikátní uspořádání atomů a vazeb mezi nimi
- tvořená identickými (homopolymer) nebo různými (heteropolymer) podjednotkami
- **struktura podjednotek** + **vazba podjednotek**

Struktura biomakromolekul

2.-4. přednáška

Definované podjednotky

Univerzální vazby mezi podjednotkami

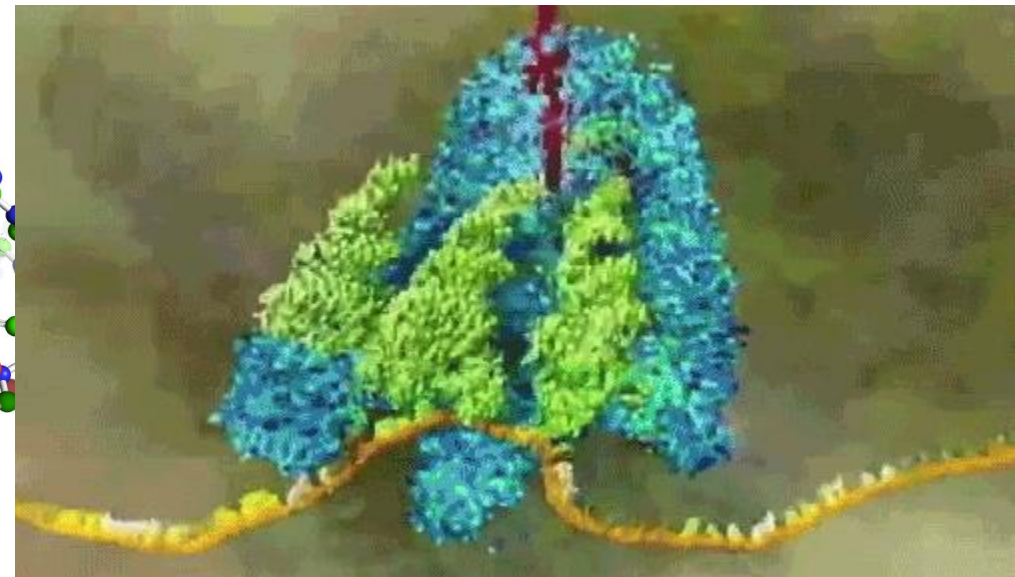
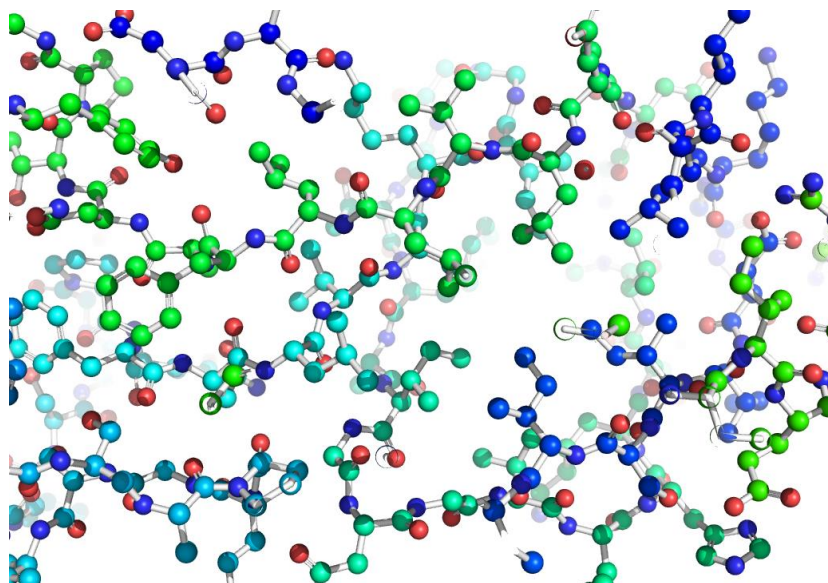
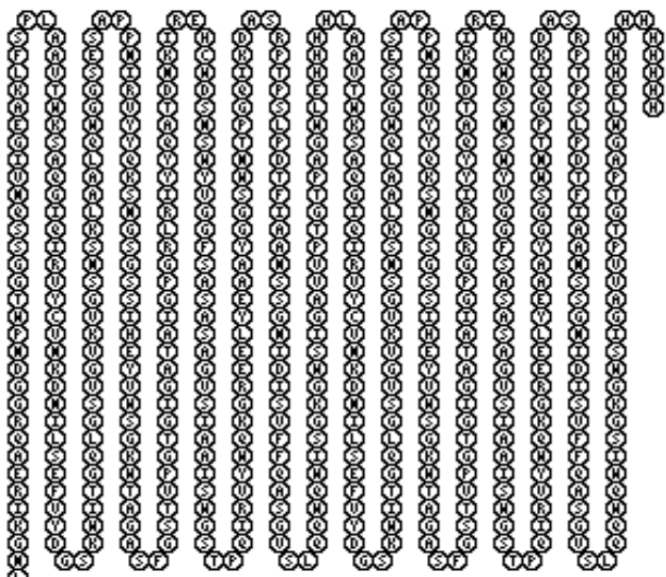
Makromolekula	Stavební jednotky	Počet různých základních jednotek	Typ vazby	Schéma
Protein	Aminokyseliny	22	Peptidová	
Nukleová kyselina	Nukleotidy	5	Esterová	
Polysacharid	Monosacharidy	cca 200	Glykosidická	

Struktura biomakromolekul

Řetězení stavebních jednotek – **primární struktura (1D)**

Uspořádání stavebních jednotek v prostoru – **terciární struktura (3D)**

Změna struktury v čase – **dynamika**

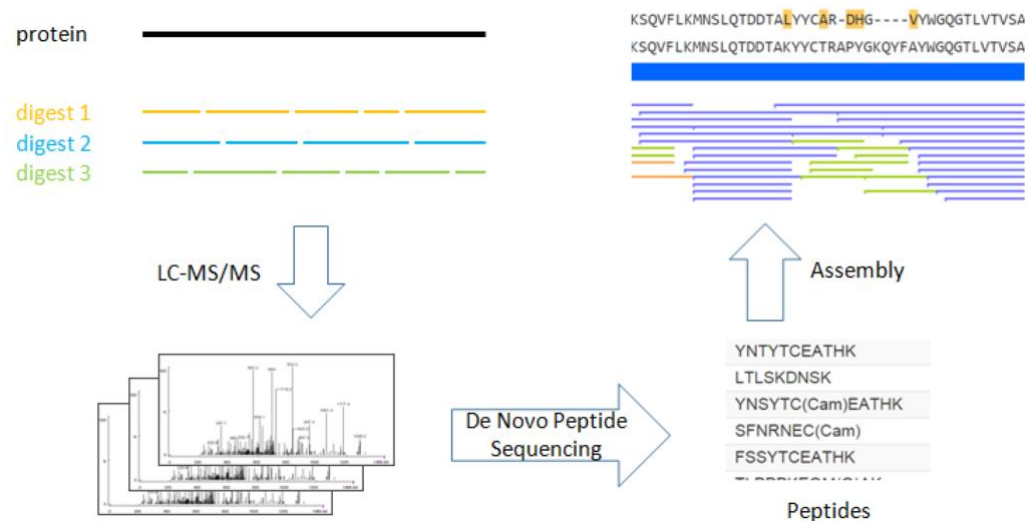

Metody strukturní biochemie

Určení sekvence – sekvenace DNA (RNA, proteinů)

Hmotnostní spektrometrie

- Časově náročnější
- Zejména pro proteiny

Sekvenace DNA

- Založená na polymerázové reakci
- Sekvence proteinu po překlada

The table shows the 64 codons and the amino acid for each. The direction of the mRNA is 5' to 3'.

		2nd base			
		U	C	A	G
U	UUU (Phe/F) Phenylalanine	UCU (Ser/S) Serine	UAU (Tyr/Y) Tyrosine	UGU (Cys/C) Cysteine	
	UUC (Phe/F) Phenylalanine	UCC (Ser/S) Serine	UAC (Tyr/Y) Tyrosine	UGC (Cys/C) Cysteine	
	UUA (Leu/L) Leucine	UCA (Ser/S) Serine	UAA Ochre (Stop)	UGA Opal (Stop)	
	UUG (Leu/L) Leucine	UCG (Ser/S) Serine	UAG Amber (Stop)	UGG (Trp/W) Tryptophan	
	CUU (Leu/L) Leucine	CCU (Pro/P) Proline	CAU (His/H) Histidine	CGU (Arg/R) Arginine	
	CUC (Leu/L) Leucine	CCC (Pro/P) Proline	CAC (His/H) Histidine	CGC (Arg/R) Arginine	
C	CUA (Leu/L) Leucine	CCA (Pro/P) Proline	CAA (Gln/Q) Glutamine	CGA (Arg/R) Arginine	
	CUG (Leu/L) Leucine	CCG (Pro/P) Proline	CAG (Gln/Q) Glutamine	CGG (Arg/R) Arginine	
	1st base	AUU (Ile/I) Isoleucine	ACU (Thr/T) Threonine	AAU (Asn/N) Asparagine	AGU (Ser/S) Serine
AUC (Ile/I) Isoleucine		ACC (Thr/T) Threonine	AAC (Asn/N) Asparagine	AGC (Ser/S) Serine	
AUA (Ile/I) Isoleucine		ACA (Thr/T) Threonine	AAA (Lys/K) Lysine	AGA (Arg/R) Arginine	
AUG (Met/M) Methionine, Start ^[A]		ACG (Thr/T) Threonine	AAG (Lys/K) Lysine	AGG (Arg/R) Arginine	
GUU (Val/V) Valine		GCU (Ala/A) Alanine	GAU (Asp/D) Aspartic acid	GGU (Gly/G) Glycine	
GUC (Val/V) Valine		GCC (Ala/A) Alanine	GAC (Asp/D) Aspartic acid	GGC (Gly/G) Glycine	
G	GUA (Val/V) Valine	GCA (Ala/A) Alanine	GAA (Glu/E) Glutamic acid	GGA (Gly/G) Glycine	
	GUG (Val/V) Valine	GCG (Ala/A) Alanine	GAG (Glu/E) Glutamic acid	GGG (Gly/G) Glycine	

Metody strukturní biochemie

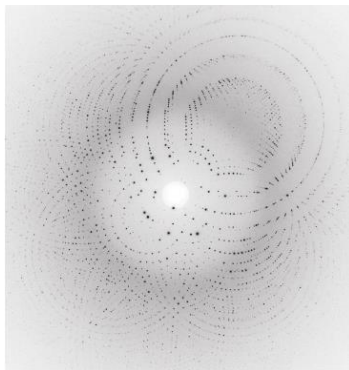
5. přednáška

Určení 3D struktury – atomární model

Difrakční techniky

Rozptyl záření na krystalu

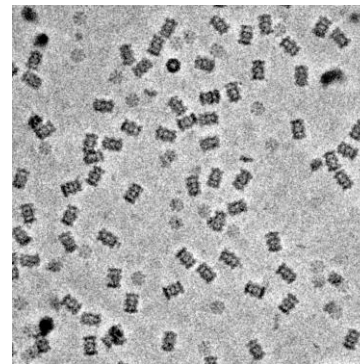
- **Rentgenové** (X-ray)
- **Neutronové**
- **Elektronové**

Mikroskopie

Přímé pozorování molekuly

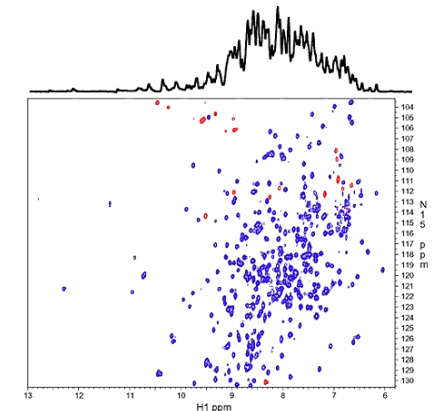
- **Elektronový mikroskop**
- V zamraženém stavu – kryo-mikroskopie

Spektroskopie

Absorpce a emise záření

- **Nukleární magnetická rezonance (NMR)**
- **Infračervená**

Data

Původní informace (raw data)

- Přímý výstup experimentu
- Značná velikost (GB-TB)
- Problém s uchováváním (datová úložiště, deponitáře)

Odvozené informace (processed data)

- Vznikají zpracováním raw dat
- Řádově menší (MB)
- Depozice (databáze)
- Nutnost dodržování jednotného formátu

Doplňkové informace (metadata)

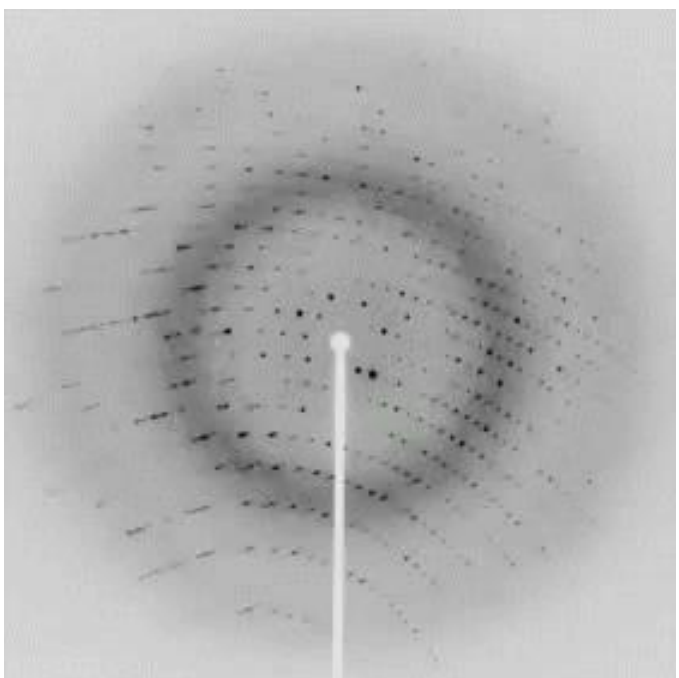
- Často podceňovaná
- Textové informace (kB)
- Nutná pro zařazení do kontextu
- Umožňují globální analýzy

Strukturní data

- Difrakční snímky
- NMR spektra
- Mikroskopické snímky

- 3D souřadnice
- Elektronová hustota

- Identifikace molekuly
- Detaily experimentu

ATOM	1133	O	GLU	A	148	3.095	-2.529	14.985	1.00	26.53	O
ATOM	1134	N	GLY	A	149	2.058	-3.665	16.604	1.00	23.46	N
ATOM	1135	CA	GLY	A	149	0.759	-3.683	15.930	1.00	21.50	C
ATOM	1136	C	GLY	A	149	-0.149	-2.717	16.654	1.00	21.02	C
ATOM	1137	O	GLY	A	149	0.278	-1.625	17.036	1.00	22.79	O
ATOM	1138	N	THR	A	150	-1.387	-3.126	16.876	1.00	19.16	N
ATOM	1139	CA	THR	A	150	-2.394	-2.276	17.487	1.00	19.56	C
ATOM	1140	CB	THR	A	150	-3.785	-2.884	17.241	1.00	20.01	C
ATOM	1141	OG1	THR	A	150	-4.047	-2.962	15.841	1.00	20.52	O
ATOM	1142	CG2	THR	A	150	-4.869	-2.051	17.865	1.00	18.35	C
ATOM	1143	C	THR	A	150	-2.198	-2.224	19.019	1.00	21.59	C
ATOM	1144	O	THR	A	150	-1.879	-3.271	19.623	1.00	20.76	O
ATOM	1145	N	ASN	A	151	-2.435	-1.056	19.649	1.00	19.17	N
ATOM	1146	CA	ASN	A	151	-2.570	-0.979	21.118	1.00	18.28	C
ATOM	1147	CB	ASN	A	151	-2.145	0.382	21.592	1.00	18.35	C
ATOM	1148	CG	ASN	A	151	-1.978	0.454	23.079	1.00	18.22	C
ATOM	1149	OD1	ASN	A	151	-2.978	0.566	23.868	1.00	18.69	O
ATOM	1150	ND2	ASN	A	151	-0.723	0.377	23.504	1.00	17.30	N
ATOM	1151	C	ASN	A	151	-4.021	-1.149	21.519	1.00	20.04	C
ATOM	1152	O	ASN	A	151	-4.886	-0.474	20.947	1.00	22.82	O
ATOM	1153	N	LEU	A	152	-4.292	-2.003	22.515	1.00	19.09	N
ATOM	1154	CA	LEU	A	152	-5.642	-2.363	22.898	1.00	18.77	C
ATOM	1155	CB	LEU	A	152	-5.785	-3.893	22.899	1.00	20.18	C
ATOM	1156	CG	LEU	A	152	-5.438	-4.501	21.523	1.00	20.57	C
ATOM	1157	CD1	LEU	A	152	-5.297	-5.997	21.622	1.00	21.44	C
ATOM	1158	CD2	LEU	A	152	-6.472	-4.139	20.457	1.00	19.49	C
ATOM	1159	C	LEU	A	152	-6.058	-1.799	24.224	1.00	19.31	C
ATOM	1160	O	LEU	A	152	-7.062	-2.206	24.769	1.00	19.35	O
ATOM	1161	N	GLY	A	153	-5.305	-0.841	24.746	1.00	20.82	N
ATOM	1162	CA	GLY	A	153	-5.801	0.007	25.831	1.00	20.04	C
ATOM	1163	C	GLY	A	153	-5.400	-0.499	27.213	1.00	21.28	C
ATOM	1164	O	GLY	A	153	-4.695	-1.544	27.348	1.00	20.92	O
ATOM	1165	N	GLY	A	154	-5.850	0.228	28.243	1.00	20.30	N

EXPERIMENT TYPE :	X-RAY
TEMPERATURE (KELVIN) :	100
NUMBER OF CRYSTALS USED :	1
SYNCHROTRON (Y/N) :	Y
RADIATION SOURCE:	ESRF
BEAMLINE:	ID23-1
X-RAY GENERATOR MODEL :	NULL
MONOCHROMATIC OR LAUE (M/L) :	M
WAVELENGTH OR RANGE (A) :	0.9795
MONOCHROMATOR :	SI111
OPTICS :	MIRRORS

Databáze

6. přednáška

Primární strukturní databáze – PDB, NDB, EMDB, BMRB

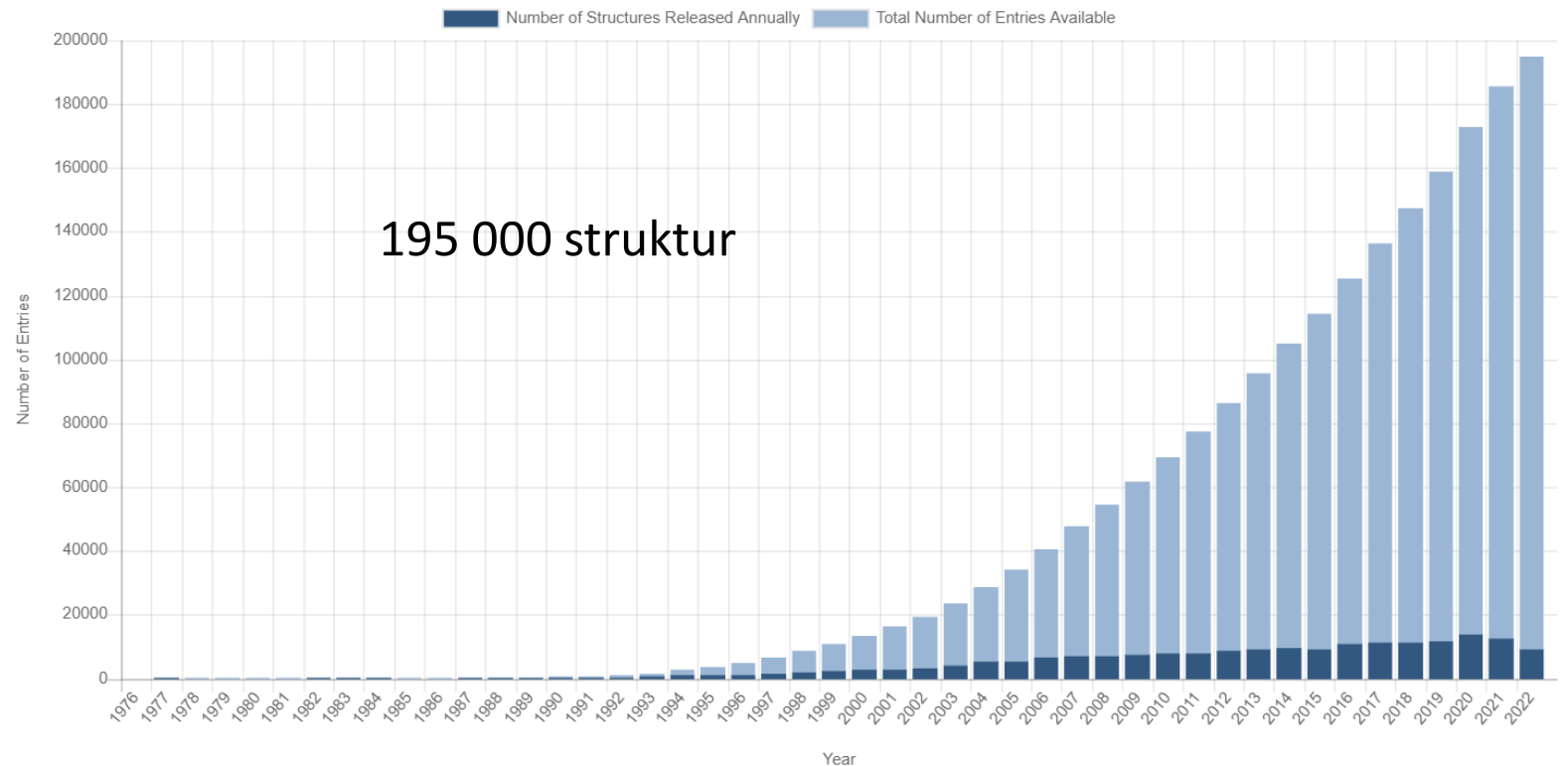
<https://www.rcsb.org/>

<https://www.wwpdb.org/>

PDB Statistics: Overall Growth of Released Structures Per Year

All Statistics

Databáze

6. přednáška

http://ndbserver.rutgers.edu/

12 260 struktur

A Portal for Three-dimensional Structural Information about Nucleic Acids
As of 8-Sep-2021 number of released structures: 11677

Welcome to the NDB

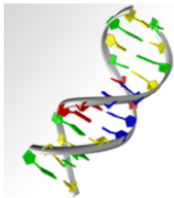
The NDB contains information about experimentally-determined nucleic acids. Use the NDB to perform searches based on annotations relating to sequence, and learn about nucleic acids.

Search Structures

[Search DNA](#)
Search DNA and its complexes

[Search RNA](#)
Search for RNA structures in the NDB archive or in the Non-Redundant list

[Advanced Search](#)
Search for structures based on structural features, chemical features, binding modes, citation and experimental information

Featured

[RNA 3D Model collection of hairpin loop](#)

[Non-redundant 3D structures](#)

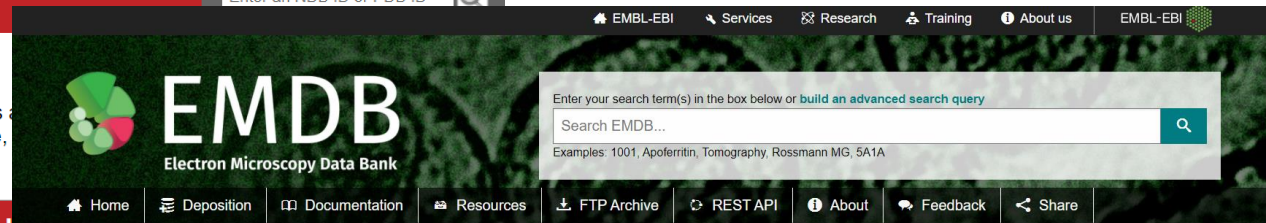
[RNA Base Pair motifs conservation](#)

[WebFR3D, a web-based tool for geometric structure analysis](#)

[R3D Align, a web-based tool for RNA-RNA alignments](#)

https://www.ebi.ac.uk/emdb/

22 084 struktur

Enter your search term(s) in the box below or [build an advanced search query](#)

Examples: 1001, Apoferritin, Tomography, Rossmann MG, 5A1A

- Home
- Deposition
- Documentation
- Resources
- FTP Archive
- REST API
- About
- Feedback
- Share

EMDB (the Electron Microscopy Data Bank) is a public repository for electron cryo-macromolecular complexes and subcellular structures. It covers a variety of techniques, including cryo-electron tomography, sub-tomogram averaging, fibre diffraction and electron crystallography. [More](#)

As of 08 September 2021, EMDB contains 16518 entries ([latest entries](#), [trends](#)).

EMDB News

- wwPDB is switching to version 3 of the EMDB data model. From 9 February 2022 the new version will be supported. Read the [wwPDB announcement](#) for more details.
- EMDB now has a [dedicated Talks & Tutorials page](#) where we have collected short talks from the new website as well as recorded talks from EMDB staff.
- EMDB has also moved to a new location. [What do I need to know?](#)

BMRB makes bio-NMR data FAIR.
Findable, Accessible, Interoperable, Re-usable.

BMRB collects, annotates, archives, and disseminates spectral and quantitative data derived from NMR spectroscopic investigations of biological macromolecules and metabolites.

--	--	--	--

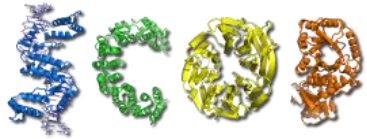
Odvozené databáze

Vychází ze strukturních dat a dále je analyzují

PDBsum (<http://www.ebi.ac.uk/thornton-srv/databases/cgi-bin/pdbsum/GetPage.pl?pdbcode=index.html>)

- analýza záznamů z PDB

SCOP (<http://scop.mrc-lmb.cam.ac.uk/scop/>)

- strukturní klasifikace proteinů

CATH/Gene3D (<http://www.cathdb.info/>)

- klasifikace proteinových domén z PDB

Kvalita dat, důvěryhodnost

7. přednáška

Data nevznikají sama od sebe

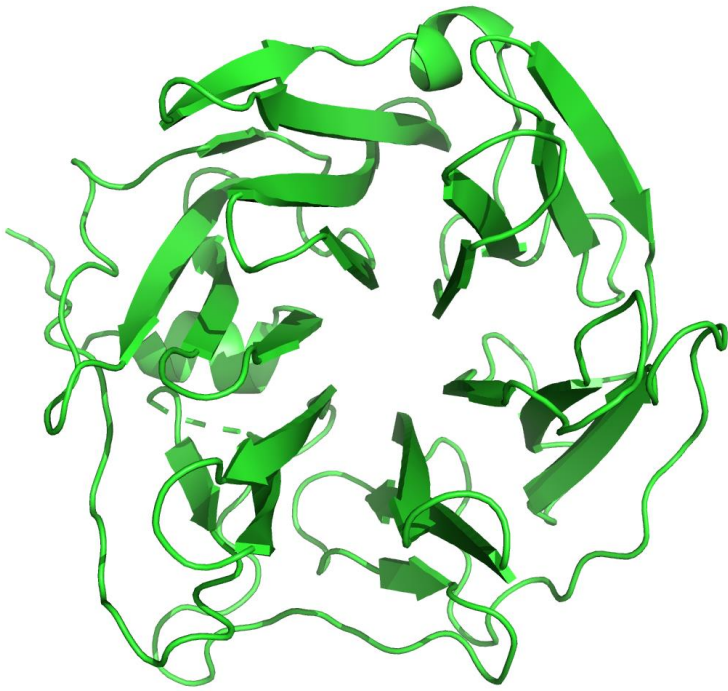
Přesnost měření, přesnost výpočtu, lidská chyba

Dezinterpretace, falzifikace

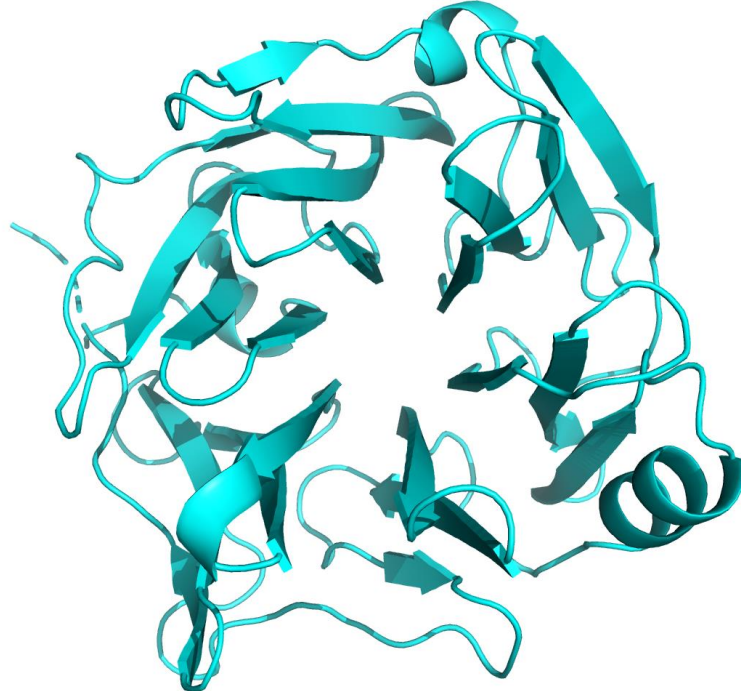
**Validace
nutná !**

Aplikace – predikce struktury

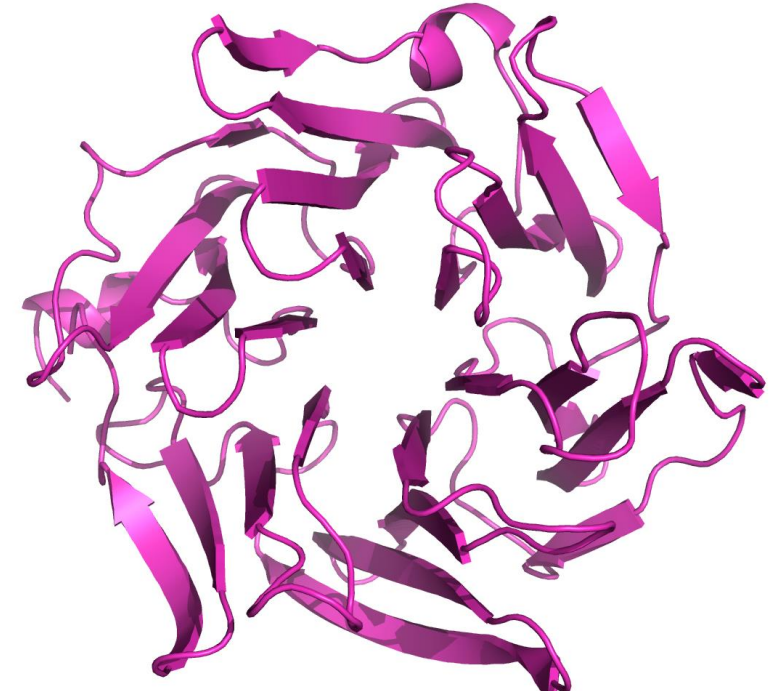
Ab initio, homologní modelování, „threading“

Strukturální model 1

Strukturální model 2

Reálná struktura

Aplikace – interakce molekul

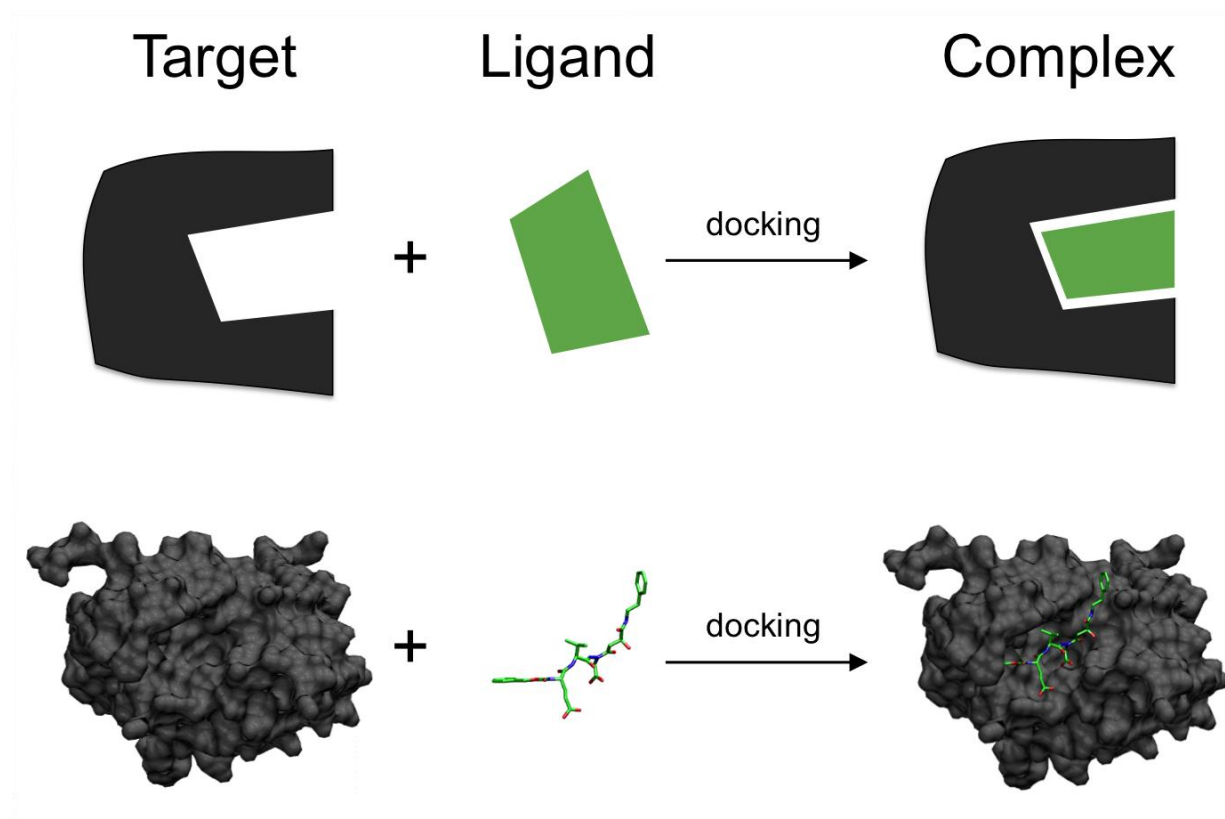
9.-10. přednáška

„**Docking**“ – „zkoušení, jak zapadne molekula do druhé“

- rigidní
- „induced fit“
- flexibilní
- výpočet vazebné energie

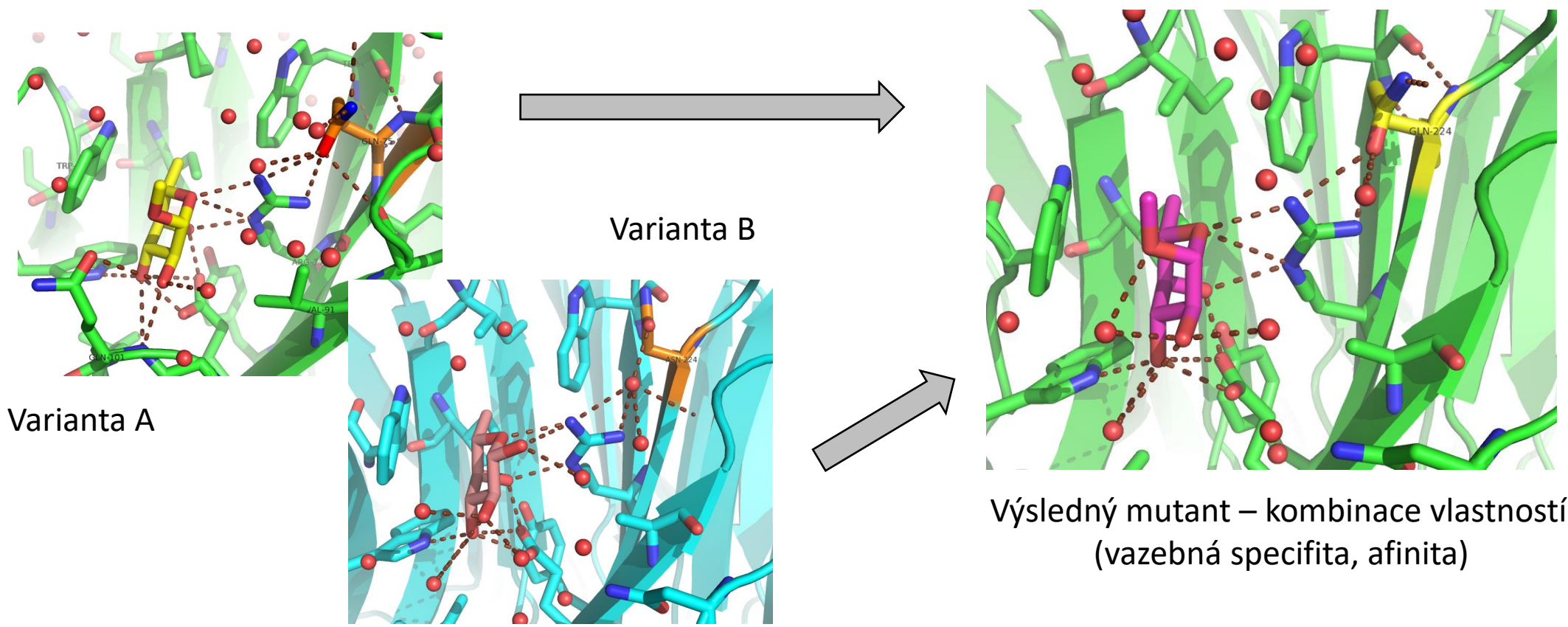
Molekulová dynamika

- pohyby
- energetika

Aplikace – design proteinů

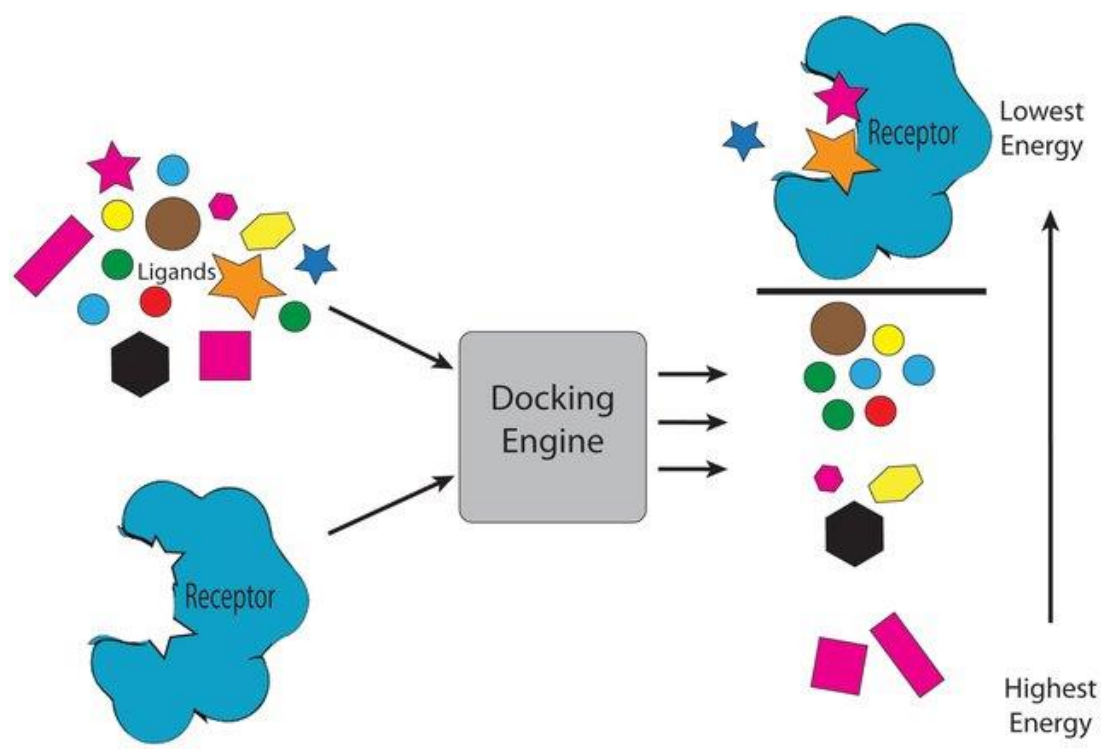
Zvýšení stability, změna vazebných vlastností, enzymová specifita,...

Aplikace – návrh léčiv

Virtuální screening

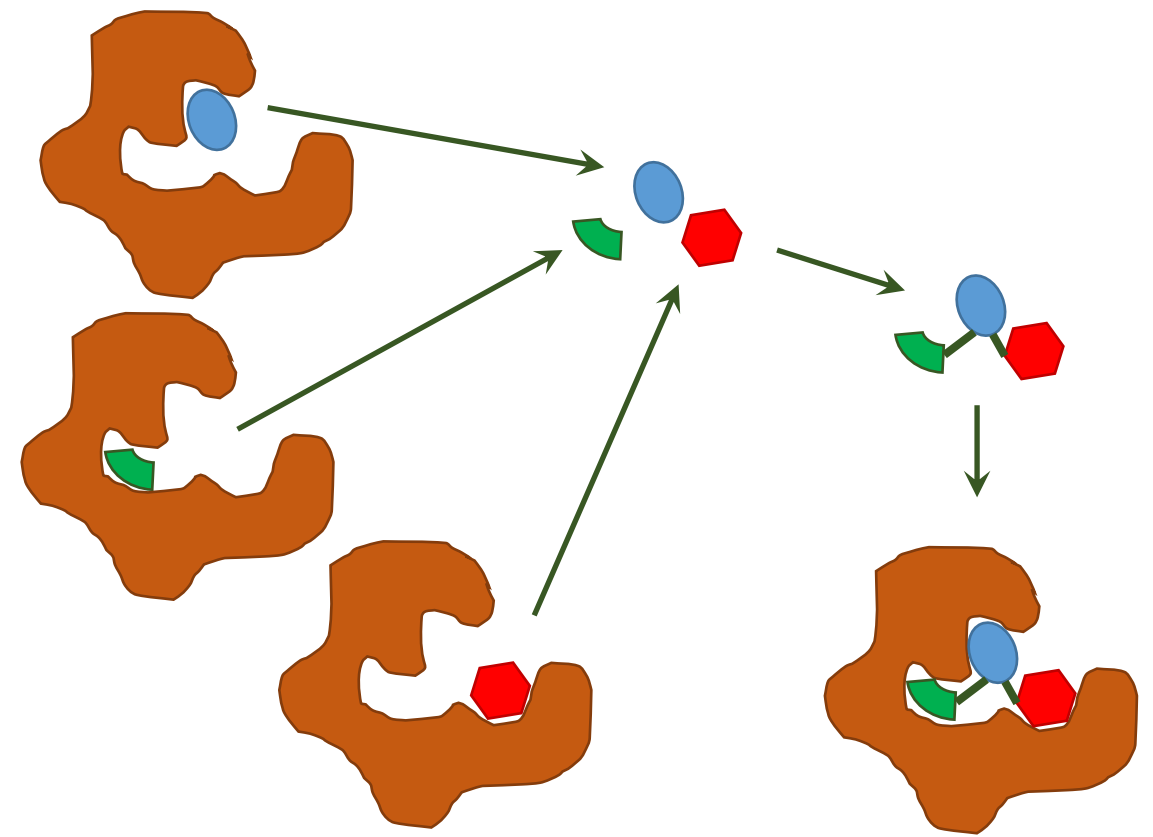
- výběr možných interagujících látek

Reed B Jacob et al 2012

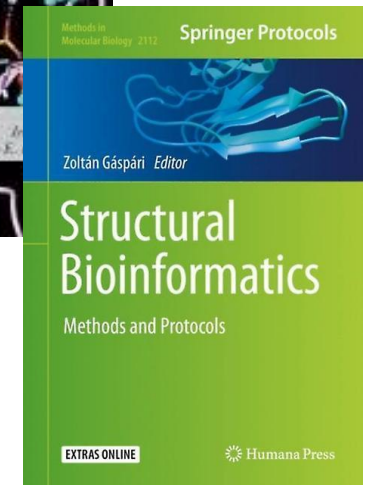
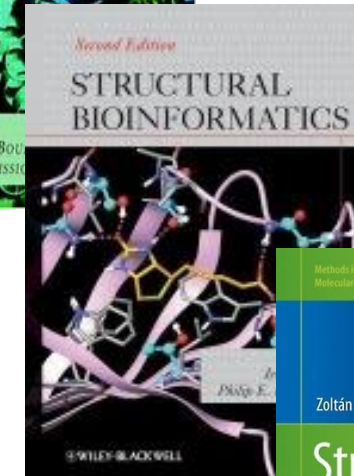
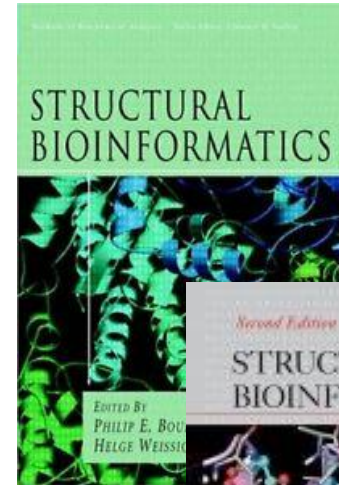
„Fragment screening“

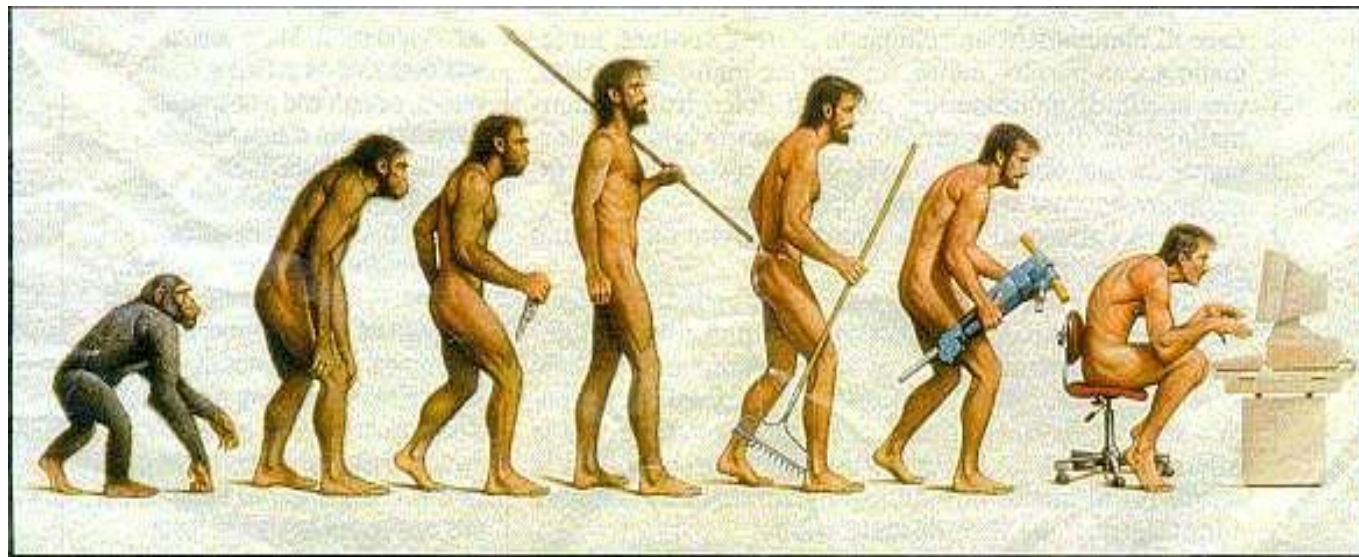
- kombinace malých ligandů do komplexních molekul

Literatura

- **Přednášky** – základ
- **Knihy** – souhrnné informace
- **Odborné články** – detaily, aktuálnost

Evoluce bioinformatika